

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту

Кафедра економіки підприємств

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

Методичні рекомендації

для практичних занять та самостійної роботи здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП Економіка
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»
денної форми здобуття вищої освіти

МИКОЛАЇВ

2026

УДК 330.101:658.1

Е45

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 23.04.2026р., протокол № 8

Укладач

Табацкова Г.В. – канд. екон. наук, старший викладач кафедри економіки підприємств Миколаївського національного аграрного університету

Рецензенти:

Стройко Т.В. – д-р екон. наук, професор, професор кафедри економічної політики та безпеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Полторак А.С. – д-р екон. наук, професор, завідувачка кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування, Миколаївський національний аграрний університет

ЗМІСТ

Практична робота	Тема	Стр.
1	Економічні ресурси підприємства	4
2	Економічний зміст підприємства та основи підприємницької діяльності	6
3	Сільське господарств	8
4	Земельні ресурси та ефективність їх використання	9
5	Персонал підприємства та продуктивність праці	13
6	Капітал, виробничі фонди та потужності підприємства	17
7	Оборотний капітал (оборотні засоби і фонди обігу)	21
8	Нематеріальні ресурси підприємства	23
9	Інвестиційні ресурси та ефективність їх використання	28
10	Витрати виробництва і собівартість продукції	32
11	Економічна результативність та ефективність діяльності	36
12	Теоретичні основи ціноутворення	39
13	Якість і конкурентоспроможність продукції	42
14	Економічна конкуренція	44
15	Управління підприємством	47

Молоко ВРХ на м'ясо Свинарство Птахівництво і т.д. Інша продукція тваринництва								
Разом по тваринництву								
Всього по сільськогосподарському виробництву								
Продукція інших галузей								
Всього по господарству		00,0		00,0		00,0		00,0

Також, за умови доцільності, можна визначити коефіцієнт спеціалізації за формулою:

$$K_{\text{спец}} = \frac{100\%}{\sum_{i=1}^n P_i(2i-1)},$$

де P_i – питома вага i -тої галузі в структурі грошової виручки;
 i – порядковий номер i -тої галузі в ранжированому ряді, побудованому за спадаючою ознакою.

K спец. менше або дорівнює 0,200 – багатогалузеве господарство;

K спец. від 0,200 до 0,300 – слабкий рівень спеціалізації;

K спец. від 0,300 до 0,400 – середній рівень спеціалізації;

K спец. від 0,400 до 0,500 – рівень спеціалізації вище середнього;

K спец. від 0,500 до 0,600 – високий рівень спеціалізації; K спец. більше або дорівнює 0,600 – глибокий рівень спеціалізації.

Задача 3. Розглянути забезпеченість господарства виробничими ресурсами, та ефективність їх використання (табл. 3)

Таблиця 3 Забезпеченість виробничими ресурсами та ефективність їх використання в _____

(назва підприємства, район)

Показники	202_р.	202_р.	202_р.	202_р. в %	
				202_р.	202_р.
Припадає на одного середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві: сільськогосподарських угідь, га основних виробничих фондів сільгосппризначення, тис.грн. енергетичних потужностей, к.с.					

Припадає на 100 га сільгоспугідь: основних виробничих фондів сільсьгосппризначення, тис.грн. затрат праці, тис.люд.-год. енергетичних потужностей, к.с.					
Одержано на 100 га сільгоспугідь угідь, тис.грн.: валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2016 р.) товарної продукції прибутку					
Одержано на одного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві, тис.грн. валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2016 р.) товарної продукції прибутку					
Фондовіддача, грн./грн.					
Рівень рентабельності (збитковості), %					
Норма прибутку (збитку), %					

Практична робота №2 ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Задача 1. Проаналізувати структуру організаційно-правових форм господарювання аграрних підприємств Миколаївської області. Зробити висновки.

Таблиця 1 Кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві Миколаївської області

Показники	Базисний рік		Проміжний рік		Звітний рік	
	од.	%	од.	%	од.	%
Господарські товариства	410		397		383	
Приватні підприємства	225		214		216	
Виробничі кооперативи	41		39		35	
Фермерські господарства	1527		1540		1626	
Державні підприємства	21		20		21	
Підприємства інших форм господарювання	129		126		121	
Всього	2353	100	2336	100	2402	100

Задача 2. На підставі чинного законодавства, визначити для кожної форми власності засновницькі документи. Заповнюючи таблицю, проставити «+», якщо документ необхідний для реєстрації, «-», якщо документ не подається.

Таблиця 2 Засновницькі документи при створенні суб'єктів господарювання різних форм власності

Форми власності Документи	Приватне підприємство	Господарські товариства				
Заява про реєстрацію						
Рішення засновників про створення						
Статут						
Засновницький договір						

Задача 3. Вказати, який мінімальний розмір статутного фонду повинні мати наступні підприємства.

Таблиця 3 Мінімальні розміри статутного фонду для різних організаційно-правових форм господарювання в Україні

Організаційно-правова форма господарювання	Мінімальний розмір статутного фонду	Законодавчий або нормативний документ
Акціонерне товариство		
Товариство обмеженою відповідальністю	3	
Комерційний банк		
Фондова біржа		
Інвестиційний фонд		

Задача 4.

За даними таблиці визначити ефективність та доцільність постачання продукції (власного виробництва) в умовні регіони А, Б та В з врахуванням зміни транспортного фактору (зростанням транспортних витрат на 40%). Зробити висновки.

Таблиця 4 Розрахунок ефективності постачання продукції в умовні регіони

Показники	Умовні регіони		
	А	Б	В
Вихідні дані			
1. Відстань до умовного регіону, км	40	54	61
2. Транспортні витрати на 1 км, ум. грош. од.	2	2	2
3. Виробнича собівартість одиниці продукції	80	80	80
4. Витрати на реалізацію одиниці продукції, ум. грош. од.	5	5	5
5. Обсяги реалізованої продукції, шт..	950	1000	1100
6. Ціна реалізації, ум. грош. од.	100	105	112
7. Граничний рівень рентабельності, %	17	17	17

Розрахункові показники <i>При існуючому розмірі транспортних витрат</i>			
8. Загальний розмір транспортних витрат при постачанні продукції до району, ум. грош. од.			
9. Вартість усієї продукції, що постачається в регіон, ум. грош. од.			
10. Витрати на реалізацію всього обсягу продукції, ум. грош. од.			
11. Виробнича собівартість усієї продукції, що постачається в регіон, ум. грош. од.			
12. Повна собівартість усієї продукції, що постачається в регіон, ум. грош. од.			
13. Прибуток, ум. грош. од.			
14. Рівень рентабельності, %			
<i>При збільшенні розміру транспортних витрат</i>			
15. Розмір транспортних витрат при зростанні на 40 %, ум. грош. од.			
16. Повна собівартість продукції, ум. грош. од.			
17. Прибуток, ум. грош. од.			
18. Рівень рентабельності, %			

Практична робота №3 **СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО**

Завдання 1. Вивчити поділ польових культур на групи за основною продукцією.

Хід роботи: Використовуючи різні інформаційні джерела (довідники, презентації) по кожній групі культур виписати назви родин українською мовою і латиною (зернові, технічні, коренеплоди, бульбоплоди, баштанні та кормові трави). До кожної родини написати основні види також українською мовою і на латині. Завдання виконати у вигляді таблиці. У висновку охарактеризуйте основні принципи агробіологічного групування польових культур на прикладі конкретної групи.

Завдання 2. Оцінити рівень молочної продуктивності великої рогатої худоби за даними виробничо-технічного обліку.

Хід роботи: За контрольними надоями розрахувати надої за кожен місяць і всю лактацію. Визначити середній процент жирності і кількість молочного жиру за лактацію. У висновку проаналізуйте характер лактації корів за місяцями.

**Показники молочної продуктивності корови Береза 810
Української чорно-рябої молочної породи**

Місяці лактації	Контрольні надої за декаду			Надій за місяць, кг	Вміст жиру, %	1%-ного молока, кг
	I	II	III			
1	19	19	20		3,5	
2	20	21	22		3,6	
3	21	21	20		3,7	
4	20	21	19		3,7	
5	19	18	17		3,8	
6	17	16	16		3,8	
7	15	14	15		3,9	
8	14	13	13		3,9	
9	12	12	12		4,0	
10	11	12	11		4,1	
Надій за лактацію, кг						
Середня жирність молока, %						
Кількість молочного жиру, кг						

**Практична робота №4
ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА**

Завдання 1. Визначити ступінь господарського використання землі, рівень розораності земель, питому вагу зернових і пасовищ.

Таблиця 1 Вихідні дані для розрахунку рівня використання земельних ресурсів у ТОВ «Світанок»

Показники	202_ рік	202_ рік	Темп росту, %
Загальна земельна площа, га	5000	3600	
Площа сільськогосподарських угідь, га	4000	3271	
Площа ріллі, га	3600	3166	
Площа багаторічних насаджень, га	250	150	
Площа посівів сільськогосподарських культур, га	1800	965	
Площа посіву інтенсивних культур, га			
в т.ч.:			
- кукурудза на зерно	150	95	
- соняшник	250	380	
- картопля	50	60	
- овочі	25	40	
- баштанні продовольчі	15	30	
Площа зрошуваних земель, га	2800	1500	

Показники рівня (ступеня) інтенсивності використання землі

1. Ступінь господарського використання земель ($C_{гвз}$):

$$C_{гвз} = (S_{с.-г.угідь} / S_{заг.}) * 100\%,$$

де $S_{с.-г.угідь}$ – площа сільськогосподарських угідь, га; $S_{заг.}$ – загальна земельна площа, га

2. Ступінь розораності (C_p):

$$C_p = (S_p / S_{с.-г.угідь}) * 100\%,$$

де S_p – площа ріллі, га

3. Ступінь використання ріллі ($C_{вр}$):

$$C_{вр} = (S_{зп} / S_p) * 100\%,$$

де $S_{зп}$ – загальна посівна площа с.-г. культур, га

4. Ступінь меліорованості (зрошення) ($C_{м(зрош)}$):

$$C_{м(зрош)} = (S_{м(зрош)} / S_{с.-г.угідь}) * 100\%,$$

де $S_{м(зрош)}$ – площа меліорованих (зрошувальних) земель, га

5. Питома вага площі посіву інтенсивних культур у загальній посівній площі господарства ($C_{пик}$):

$$C_{пик} = (S_{ик} / S_{зп}) * 100\%,$$

де $S_{ик}$ – посівна площа інтенсивних культур, га

$$S_{ик} = S_{кукурудза\ на\ зерно} + S_{соняшник} + S_{картопля} + S_{овочі} + S_{баштанні\ продовольчі}$$

Таблиця 2 Рівень використання земельних ресурсів у ТОВ «Світанок», %

Показники	202_рік	202_рік	Відхилення, в.п.
Ступінь господарського використання землі			
Ступінь розораності сільськогосподарських угідь			
Ступінь використання ріллі			
Питома вага зрошуваних земель в площі сільськогосподарських угідь			
Питома вага площі інтенсивних культур в площі посіву сільськогосподарських культур			

Завдання 2. Розрахувати загальну кормову площу.

Таблиця 3 – Вихідні дані для визначення загальної кормової площі у ТОВ «Світанок»

Показники	202_р.	202_р.	Темп росту, %
Площа сільськогосподарських угідь, га			
у т.ч.			
площа ріллі			
площа сінокосів			
площа пасовищ			
площа кормових культур			

Площа зернових культур			
у т.ч.			
площа озимої пшениці та жита			
площа проса			
площа гречки			
Загальна кормова площа			

$$ПЛ_{з. \text{ корм}} = ПЛ_{с} + ПЛ_{пас} + ПЛ_{корм} + (ПЛ_{з.к.} - ПЛ_{пш} - ПЛ_{пр} - ПЛ_{гр}),$$

де $ПЛ_{з. \text{ корм}}$ - загальна кормова площа підприємства, га;

$ПЛ_{с}$ - площа сінокосів, га

$ПЛ_{пас}$ - площа пасовищ, га

$ПЛ_{корм}$ - площа кормових культур, га

$ПЛ_{з.к.}$ - площа зернових культур, га

$ПЛ_{пш}$ - площа озимої пшениці та жита, га

$ПЛ_{пр}$ - площа посіву проса, га

$ПЛ_{гр}$ - площа посіву гречки, га

Завдання 3. Визначити структуру сільськогосподарських угідь у ПСП «Зоря».

Таблиця 4 – Склад та структура сільськогосподарських угідь у ПСП «Зоря»

Види угідь	202_рік		202_рік		Відхилення (+,-)	
	га	%	га	%	га	в.п.
Рілля	4200		4500			
Багаторічні насадження	100		100			
Сіножаті	200		150			
Пасовища	500		485			
Перелоги	35		80			
Сільськогосподарські угіддя		100,0		100,0	X	X

Перелоги – один з видів сільськогосподарських угідь, переважно орних, що втратили родючість і не були в обробітку протягом кількох років. За іншим визначенням, перелоги – *Заросле травною полем, що свідомо не обробляється кілька років для відновлення родючості ґрунту.*

Завдання 4. Визначити натуральні показники ефективності використання земельних ресурсів.

Таблиця 5 – Вихідні дані для визначення натуральних показників ефективності використання земельних ресурсів

Показники	I господарство	II господарство	Темп росту, %
Площа сільськогосподарських угідь, га	4000	5740	
Площа ріллі, га	3500	5107	
Площа посіву зернових, га	1750	2305	
Валовий збір - зернових, ц	52500	94650	
- цукрових буряків, ц	87500	143394	
- соняшнику, ц	4500	22120	
Валовий надій молока, ц	40000	48400	
Вироблено м'яса, ц			
ВРХ	8000	3670	
свинини	3500	1206	
Вироблено яєць, шт.	875000	542000	

Таблиця 6 – Натуральні показники ефективності землі

Показники	I господарство	II господарство	Темп росту, %
Урожайність зернових, ц/га			
Вироблено на 100 га сільськогосподарських угідь:			
молока			
м'яса ВРХ			
Вироблено на 100 га ріллі:			
зерна			
цукрових буряків			
соняшнику			
свинини			
Вироблено на 100 га посіві зернових:			
яєць			

Завдання 5. Визначити вартісні показники ефективності використання земельних ресурсів.

Таблиця 7 – Вихідні дані для визначення вартісних показників ефективності використання земельних ресурсів

Показники	202_р.	202_р.	Темп росту, %
Площа сільськогосподарських угідь, га	2500	2100	

Валова продукція в постійних цінах 20__р, тис. грн.	5491,5	6536,8	
Валова продукція в поточних цінах, тис. грн.	5936,1	6724,3	
Валовий дохід, тис. грн.	1301,5	2538,7	
Чистий дохід, тис. грн.	905,6	1300,1	
Виручка від реалізації сільськогосподарської продукції, тис. грн.	8766,9	9695,7	
Прибуток від реалізації, тис. грн.	2316,1	3545,4	

Таблиця 8 – Економічна ефективність землі за вартісними показниками

Показники	202_р.	202_р.	Темп росту, %
Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.:			
валової продукції в постійних цінах 20__р, тис. грн.			
валова продукція в поточних цінах			
валового доходу			
чистого доходу			
Одержано з 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.:			
виручки від реалізації сільськогосподарської продукції			
прибутку від реалізації			

Практична робота №5 ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

Завдання 1. Визначити забезпеченість ПП «Дружба» Вознесенського району трудовими ресурсами.

Таблиця 1 Вихідні дані для визначення забезпеченості трудовими ресурсами в ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	202_рік	202_рік	Темп росту, %
Середньорічна чисельність працівників зайнятих в с.-г. виробництві, чол.	124	116	
Площа сільськогосподарських угідь, га	2233	2123	
Площа ріллі, га	2175	2065	

Площа посівів, га	2018	1798	
Поголів'я худоби та птиці, ум.гол.	418	334	

Таблиця 2 Забезпеченість трудовими ресурсами ПП «Дружба»
Вознесенського району

Показники	202_рік	202_рік	Темп росту, %
Припадає на одного працівника зайнятого в с.-г. виробництві:			
- сільськогосподарських угідь, га			
- ріллі, га			
- посівів, га			
- худоби та птиці, ум. гол.			

Завдання 2. Визначити продуктивність праці за натуральними показниками в рослинництві та тваринництві.

Таблиця 3 Продуктивність праці та працевіткість за натуральними показниками в рослинництві ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	Пшениця		Соняшник	
	202_рік	202_рік	202_рік	202_рік
Одержано продукції після доробки, ц	61288	63906	3597	3426
Прямі затрати праці, тис. люд.-год.	88	92	3	3,8
Вироблено продукції за 1 люд.-год., ц				
Прямі затрати праці на виробництво 1 ц продукції, люд.-год.				

Таблиця 4 Визначення продуктивності праці за натуральними показниками в тваринництві ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	202_рік	202_рік	Темп росту, %
Вироблено молока, ц	6328	6743	
Одержано приросту ВРХ, ц	385	376	
Прямі затрати праці (тис. люд.-год.) на виробництво:			
молока	45,1	40,1	
приросту ВРХ	36,6	37,7	
Вироблено за 1 люд.-год., кг:			
молока			
приросту ВРХ			

Витрачено праці на виробництво 1 ц люд.-год.:			
- молока			
- приросту ВРХ			

Завдання 3. Визначити продуктивність праці за вартісними показниками.

Таблиця 5 Визначення продуктивності праці за вартісними показниками в ПП «Дружба» Вознесенського району

Показники	202_рік	202_рік	Темп росту, %
Вартість валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2016 р., тис. грн.	6310	7030	
в т.ч.: - рослинництва	3912	4294	
- тваринництва	2398	2736	
Валовий дохід, тис.грн.	657,3	844,1	
Прибуток, тис.грн.	413,5	697,4	
Прямі витрати праці на виробництво продукції сільського господарства, тис. люд.-год.	205,1	208,8	
в т.ч.: - рослинництва	123,4	131,0	
- тваринництва	81,7	77,8	
Середньорічна чисельність працівників, які зайняті в сільському господарському виробництві, чол.	124	116	
в т.ч.: - в рослинництві	80	76	
- в тваринництві	44	40	
Вироблено валової продукції с.-г. виробництва, грн.:			
а) на 1 середньорічного працівника			
в т.ч.: - в рослинництві			
- в тваринництві			
б) на 1 люд.-год.			
в т.ч.: - в рослинництві			
- в тваринництві			
Отримано валового доходу, грн.:			
- на 1 середньорічного працівника			
- на 1 люд.-год.			
Отримано прибутку, грн.:			
- на 1 середньорічного працівника			
- на 1 люд.-год.			

Завдання 4. Визначити рівень механізації процесів роздачі кормів, збирання гною, напування, доїння корів і рівень комплексної механізації.

Таблиця 6. Вихідні та розрахункові дані для визначення рівня механізації.

Показники	202_ рік
Вихідні дані	
Поголів'я корів, гол.	1000
Механізація роздачі кормів:	
ското-місць	800
збирання гною	950
напування	1000
доїння	600
Розрахункові дані	
Рівень механізації, %	
роздачі кормів	
збирання гною	
напування	
доїння корів	

Рівень комплексної механізації визначається за найменшим рівнем механізації виробничих процесів і становить 60%.

Рівень механізації роздачі кормів, %	Механізована роздача кормів *100
	Поголів'я корів
Рівень механізації збирання гною, %	Механізоване збирання гною *100
	Поголів'я корів
Рівень механізації напування корів, %	Механізоване напування корів *100
	Поголів'я корів
Рівень механізації доїння корів, %	Механізоване доїння *100
	Поголів'я корів

Завдання 5. Визначити навантаження корів на робітників кожної професії і середнє навантаження на працюючого.

Таблиця 7. Вихідні та розрахункові дані для визначення навантаження корів на робітників кожної професії і середнього навантаження на працюючого

Показники	202_ рік
Вихідні дані	
Поголів'я корів, гол.	600
Всього працівників, осіб у тому числі:	
доярка	28
скотарів	15
трактористів	2
слюсарів	2

інших працівників	3
Розрахункові дані	
Навантаження корів на:	
доярку	
скотаря	
тракториста	
слюсаря	
інших робітників	
Середнє навантаження на 1 працюючого, гол	

Навантаження корів на 1 доярку	Поголів'я корів
	Чисельність доярок
Навантаження корів на 1 скотаря, гол.	Поголів'я корів
	Чисельність скотарів
Навантаження корів на 1 тракториста гол.	Поголів'я корів
	Чисельність трактористів
Навантаження корів на 1 слюсаря гол.	Поголів'я корів
	Чисельність слюсарів
Навантаження корів на 1 іншого робітника обслуговуючого персоналу ферми, гол.	Поголів'я корів
	Чисельність інших працівників
Середнє навантаження корів на 1 працюючого, гол.	Поголів'я корів
	Чисельність обслуговуючого персоналу ферми

Практична робота №6
КАПІТАЛ, ВИРОБНИЧІ ФОНДИ
Показники стану і руху основних виробничих фондів

1. Коефіцієнт (швидкість) обороту основних фондів – відношення річної суми амортизації основних виробничих фондів до їх середньорічної вартості або період обороту як зворотне співвідношення цих величин.

2. Коефіцієнт зростання ($K_{зр}$) - відношення суми основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року.

3. Коефіцієнт вибуття ($K_{в}$)– відношення вартості вибулих за звітний рік основних засобів до суми всіх основних засобів на початок року.

4. Коефіцієнт оновлення ($K_{о}$) – відношення заново введених за рік основних засобів до балансової вартості всіх основних засобів на кінець

року. Між даними показниками існує тісний взаємозв'язок: очевидно, що $K_{зр} > 1$ за умови, коли $K_o > K_b$, і навпаки. Якщо суми вибулих фондів = сумі заново введених, то $K_{зр} = 1$.

6. Коефіцієнт зношення ($K_з$) – відношення суми зношення до первісної вартості основних засобів.

7. Коефіцієнт придатності ($K_п$) – частка від ділення первісної вартості засобів за мінусом усієї суми зношення на їх первісну вартість, або $K_п = 1 - K_з$. Чим вищий $K_п$ і менший $K_з$, тим кращі умови має п-во для більш раціонального використання основних засобів.

Амортизація основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких **методів**:

Показники забезпеченості підприємства основними фондами

1. Фондозабезпеченість виробництва – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь.

2. Фондоозброєність праці – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до середньорічної кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві.

Показники економічної ефективності використання основних виробничих фондів

1. Фондовіддача ($I_{фвід}$) – відношення вартості виробленої валової продукції в поточних цінах до середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення.

2. Фондомісткість – це зворотний показник фондовіддачі, тобто, це відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до вартості виробленої валової продукції в поточних цінах. Він показує, скільки було використано основних виробничих фондів для виробництва однієї гривні вартості продукції.

3. Норма прибутку – процентне відношення балансового прибутку до середньорічної вартості сукупних виробничих фондів.

На ефективність сільськогосподарського виробництва істотний вплив справляє і **структура основних виробничих фондів**, під якою розуміють процентне співвідношення окремих складових елементів цих фондів у їх загальній вартості.

Завдання 1. Визначити структуру основних фондів підприємства

Види основного капіталу	Базисний рік		Звітний рік	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Будинки, споруди та передавальні пристрої	790		830	
Машини та обладнання	179		276	
Транспортні засоби	46		40	
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	28		31	
Продуктивна і робоча худоба	56		87	
Багаторічні насадження	72		63	
Інші основні засоби	12		13	
Разом	1183	100	1340	100

Завдання 2. Визначити показники руху і технічного стану основних фондів

Показник	Рік	
	базисний	Звітний
Вихідні дані		
Наявність основних засобів:		
- на початок року, тис. грн.	1183	1340
- на кінець року, тис. грн.	1035	1420
Надійшло за рік, тис. грн.	86	128
Вибуло за рік, тис. грн.	234	48
Основні засоби, тис. грн.:		
первісна вартість	1183	1340
знос	542	420
залишкова вартість	641	920
Розрахункові показники		
Коефіцієнт зростання, %		
Коефіцієнт оновлення, %		
Коефіцієнт вибуття, %		
Коефіцієнт зносу, %		
Коефіцієнт придатності, %		

Завдання 3. Визначити забезпеченість підприємства основними фондами

Показник	Рік	
	базисний	Звітний
Вихідні дані		
Площа с.-г. угідь, га	2460	2460
Середньорічна чисельність працівників, осіб.	146	134
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	21156	25584
Розрахункові показники		
Фондозабезпеченість, тис. грн.		
Фондоозброєність праці, тис. грн.		

Завдання 4. Визначити економічну ефективність використання основних фондів підприємства

Показник	Рік	
	базисний	звітний
Вихідні дані		
Середньорічна вартість основного капіталу, тис. грн.	21156	25584
Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн.	18194	19186

Вартість валової продукції (у постійних цінах), тис. грн.	16539	22141
Чистий прибуток, тис. грн.	3245	7352
Розрахункові показники		
Фондовіддача, грн.		
Фондомісткість продукції, грн.		
Норма прибутку, %		

Завдання 5. Визначити забезпеченість підприємства основними фондами

Показники	Базисний рік	Звітний рік	Темп росту, %
Вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	570,8	830,2	
в т.ч.: основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, тис. грн.	376,2	615,9	
Площа сільськогосподарських угідь, га	1030	1500	
Середньорічна кількість робітників, чол. в т.ч.: зайнятих в с.-г. виробництві, чол.	30	56	

Припадає на: а) 100 га с.-г. угідь, грн.: - основних виробничих фондів - основних виробничих фондів с.-г. призначення б) 1 робітника, грн.: - основних виробничих фондів - основних виробничих фондів с.-г. призначення			
---	--	--	--

Практична робота №7 ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ

Завдання 1. Проаналізувати склад і структуру оборотного капіталу підприємства. Зробити висновки.

Таблиця 1 Склад і структура оборотного капіталу СГВК «Україна»

Групи оборотного капіталу	202_рік		202_рік		202_рік		202_р. у % до 202_р.
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Виробничі запаси	1451,5		1431,2		1462,3		
Тварини на вирощуванні та відгодівлі	1858,0		1403,2		1304,2		
Незавершене виробництво	563,5		524,8		575,4		
Всього оборотних фондів	3873		3359,2		3341,9		
Готова продукція	607,8		387,6		359,6		
Поточна дебіторська заборгованість	207,5		389,3		901,8		
Грошові кошти та їх еквіваленти	18,1		16,9		14,5		
Всього фондів обігу	833,4		793,8		1275,9		
Оборотний капітал підприємства	4706,4		4153,0		4617,8		

Завдання 2. Визначити суму обороту, коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, тривалість одного обороту, якщо виручка від реалізації продукції – 10000 тис. грн., вартість переведеного в основне стадо молодняка – 400 тис. грн., вартість тварин, вибракуваних з основного стада – 360 тис. грн., середньорічна вартість оборотного капіталу – 8 000 тис. грн.

1. Сума оборотного капіталу:

$$CO = V_p + T_{внад.} - T_{виб.}$$

V_p – виручка від реалізації продукції

$T_{внад.}$ – вартість переведеного в основне стадо молодняка, грн.

$T_{виб.}$ – вартість тварин вибракуваних з основного стада, грн.

$$CO = 10\,000 + 400 - 360 = 10\,040 \text{ тис. грн.}$$

2. Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу:

$$K_{об} = CO \div OA_{ср.}$$

CO – Сума оборотного капіталу, грн.

$OA_{ср.}$ – середньорічна вартість оборотного капіталу, грн.

$$K_{об} = 10040 \div 8000 = 1,255$$

1. Тривалість одного обороту оборотного капіталу:

$$T_{об} = 360 \div K_{об}$$

$T_{об}$ - тривалість одного обороту капіталу, днів

$K_{об}$ - коефіцієнт обороту оборотного капіталу

$$T_{об} = 360 \div 1,255 = 287 \text{ днів}$$

Задача 3. Визначити показники використання оборотного капіталу (коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, тривалість обороту, рівень рентабельності оборотного капіталу), якщо виручка від реалізації становила 4 400 тис. грн., вартість середньорічного залишку оборотних фондів – 550 тис. грн., прибуток підприємства – 480 тис. грн.

Розв'язок:

1. Коефіцієнт обороту оборотного капіталу:

$$K_{об} = V_p \div OA_{ср.}$$

V_p – виручка від реалізації продукції, грн.

OA_{cp} – середньорічна вартість оборотного капіталу, грн.

$$K_{об} = 4\,400 \div 550 = 8 \text{ обертів}$$

2. Коефіцієнт завантаження оборотного капіталу:

$$K_{зав.} = OA_{cp} \div Vp$$

Vp – виручка від реалізації продукції, грн.

OA_{cp} – середньорічна вартість оборотного капіталу, грн.

$$K_{зав.} = 550 \div 4\,400 = 0,125$$

3. Тривалість одного обороту:

$$T_{об.} = Dk \div K_{об}$$

$T_{об.}$ – тривалість одного обороту оборотного капіталу, днів;

Dk – календарна кількість днів у періоді;

$K_{об}$ – коефіцієнт оборотності оборотного капіталу

$$T_{об.} = 360 \div 8 = 45 \text{ днів}$$

4. Рівень рентабельності оборотного капіталу:

$$P_{OA} = Pr_{ч} \div OA_{cp} \times 100\%$$

P_{OA} – рівень рентабельності використання оборотного капіталу, %

$Pr_{ч}$ – чистий прибуток підприємства, грн.

OA_{cp} – середньорічна вартість оборотного капіталу, грн.

$$P_{OA} = 480 \div 550_p \times 100\% = 87,3$$

Практична робота №8 НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ

Задача 1. Виробничі потужності за ліцензією дають можливість виробити 7 000ц продукції за ціною 45 грн./ц з розрахунковим рівнем рентабельності 36%. Оскільки ця технологія не може бути використана іншими суб'єктами господарювання, бо ліцензія є виключною, то частка ліцензіаря в прибутку ліцензіата становить 16%.

Визначте ціну ліцензії у формі щорічних відрахувань (роялті) від вартості виробленої продукції по ліцензії із застосуванням «ноу-хау».

Розв'язання

1. Ставка роялті:

$$C_{Трл} = \frac{P \times Ч_{лц}}{1 + P} \times 100\%$$

$C_{Трл}$ – ставка роялті, %

P – рівень рентабельності виробництва продукції з використанням «ноу-хау», коефіцієнт;

$Ч_{лц}$ – частка ліцензіаря в прибутку ліцензіата, коефіцієнт.

$$C_{Трл} = \frac{0,36 \times 0,16}{1 + 0,36} \times 100 = 4,2\%$$

2. Прибуток ліцензіата від застосування «ноу-хау»:

$$\text{Пр} = (\text{Ц} - \text{С}) \times \text{ОВ}$$

Пр – прибуток ліцензіата від застосування «ноу-хау»;

Ц – ціна реалізації продукції, грн./ц;

С – повна собівартість реалізованої продукції, грн./ц;

ОВ – обсяг виробництва продукції за ліцензією.

3. Собівартість реалізованої продукції:

$$\text{С} =$$

С – собівартість реалізованої продукції, грн./ц;

Ц – ціна реалізації продукції, грн./ц;

Р – рівень рентабельності виробництва продукції з використанням «ноу-хау», коефіцієнт

$$\text{С} = \frac{45}{1 + 0,35} = 33,09 \text{ грн./ц}$$

Тоді прибуток ліцензіата становитиме:

$$\text{Пр} = (45 - 33,09) \times 7\,000 = 83370 \text{ грн.}$$

4. Розмір щорічних відрахувань роялті на користь ліцензіара становить:

$$\text{РЛ} = \text{С}_{\text{Трл}} \times \text{Пр} = 0,042 \times 83370 = 3\,501,54 \text{ грн.}$$

Задача 2. Підприємство проводить аналіз доцільності придбання ліцензії на право користування новою технологією при виробництві продукції. Прогнозований річний обсяг виробництва продукції – 4 500 од. Очікувана собівартість продукції, виробленої за власною технологією – 1 520 грн., а виробу, виробленого на основі ліцензії – менше на 22,5%. Нормативна рентабельність виробленої підприємством продукції становить 18%.

Визначити ціну придбання ліцензії за умови, що вона не перевищуватиме 43% річного валового прибутку підприємства від виробництва продукції за такою ліцензією.

Розв'язання

1. Собівартість продукції, виробленої за ліцензією:

$$\text{С}_{\text{лц}} = \frac{\text{С}_{\text{вл}} \times (100 - \Delta\text{С})}{100}$$

С_{вл} – собівартість продукції вироблена за власною технологією, грн./ од.

ΔС – відносна зміна собівартості продукції, собівартість продукції виробленої за власною технологією, %

$$\text{С}_{\text{лц}} = \frac{1520 \times (100 - 22,5)}{100} = 1178 \text{ грн./од.}$$

2. Ціна реалізації одиниці продукції виробленої за ліцензією:

$$\text{Ц}_{\text{лц}} = \text{С}_{\text{лц}} \times (1 + \text{Р}) = 1178 \times (1 + 0,18) = 1390 \text{ грн./од}$$

С_{лц} – собівартість продукції, виробленої за ліцензією, грн./ од.

Р – нормативна рентабельність продукції, коефіцієнт

3. Прибуток від реалізації продукції, виробленої за ліцензією, грн.

$$\text{Пр}_{\text{лц}} = (\text{Ц}_{\text{лц}} - \text{С}_{\text{лц}}) \times \text{ОВ}_{\text{пл}} = (1390 - 1178) \times 4500 = 954\,000 \text{ грн.}$$

$C_{лц}$ – ціна реалізації одиниці продукції, виробленої за ліцензією, грн.;

$C_{лц}$ – собівартість продукції, виробленої за ліцензією, грн./од;

$OB_{лц}$ - прогнозований обсяг виробництва продукції, ц.

4. Ціна придбання ліцензії, грн.

$$ЛЦ = \frac{П_{лц} \times Ч_{лц}}{100} = \frac{954000 \times 43}{100} = 410\,220 \text{ грн.}$$

$П_{лц}$ – прибуток від реалізації продукції, виробленої за ліцензією, грн.

$Ч_{лц}$ – частка ціни ліцензії у % до валового прибутку підприємства від реалізації продукції виробленої за ліцензією, %

Задача 3. Підприємство придбало нематеріальний актив вартістю 45 тис. грн. (без ПДВ). Термін експлуатації активу згідно із встановленою обліковою політикою підприємства – 5 років.

Розрахувати річну та місячну суму амортизаційних відрахувань.

Розв'язання

1. Річна сума амортизаційних відрахувань:

$$A_p = \frac{BA}{T} = \frac{45}{5} = 9 \text{ тис. грн.}$$

BA – вартість, що амортизується, грн.

T – очікуваний термін корисного використання основного засобу, років.

2. Сума щомісячних амортизаційних відрахувань:

$$A_{\text{міс}} = \frac{A_p}{12} = \frac{9000}{12} = 750 \text{ грн.}$$

A_p – річна сума амортизації, грн.

Задача 4. Первісна вартість нематеріального активу становить 26 тис. грн., зношення на дату переоцінки – 6 тис. грн., справедлива вартість на дату переоцінки – 30 тис. грн. Здійсніть переоцінку нематеріального активу.

Розв'язання

1. Залишкова вартість після переоцінки

$$ЗлВ = ПрВ - Зн = 26 - 6 = 20 \text{ тис. грн.}$$

$ПрВ$ – первісна вартість нематеріального активу, грн.

$Зн$ – сума зносу нематеріального активу, грн.

2. Залишкова вартість після переоцінки дорівнює справедливій вартості на дату переоцінки 30 тис. грн.

3. Індекс переоцінки

$$I_p = ЗлВ^п \div ЗлВ = 30 \div 20 = 1,5$$

$ЗлВ^п$ - залишкова вартість після переоцінки, грн.

$ЗлВ$ - залишкова вартість до переоцінки, грн.

4. Переоцінена вартість

$$ПЕв = ПрВ \times I_p = 26 \times 1,5 = 39 \text{ тис. грн.}$$

$ПрВ$ – первісна вартість нематеріального активу, грн.

I_p – індекс переоцінки, коефіцієнт

Вирішити тестові завдання

1. Складова частина потенціалу підприємства, здатна приносити економічну користь протягом відносно тривалого періоду, для якої характерні відсутність матеріальної уречевленої основи та невизначеність розмірів майбутнього прибутку від її використання:
  - а) промислова власність;
  - б) інтелектуальна власність;
  - в) нематеріальні ресурси;
  - г) нематеріальні активи.
2. Яке з наведених нижче визначень розкриває зміст нематеріальних активів?
  - а) патенти, авторські права, права на об'єкти промислової власності, права на користування землею тощо;
  - б) промислова власність, інтелектуальна власність;
  - в) винаходи, промислові зразки, товарні знаки, інформаційна діяльність, програмне забезпечення тощо.
3. Норма зносу на нематеріальні активи визначається...
  - а) самим підприємством в залежності від строку використання відповідного виду нематеріальних активів;
  - б) централізовано по галузі промисловості;
  - в) за нормами, встановленими Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» в редакції від 22.05.1997 р. №283/97-ВР зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін в Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 24.05.2002 р. №349-IV.
4. Права на використання об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також інші майнові права відносяться до...
  - а) нематеріальних ресурсів;
  - б) нематеріальних активів;
  - в) основних виробничих фондів;
  - г) основного капіталу.
5. Чи нараховується знос на нематеріальні активи?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) за бажанням;
  - г) такого поняття не існує.
6. До об'єктів інтелектуальної власності відносяться:
  - а) інформаційна діяльність, інформаційні технології, програмне забезпечення;
  - б) винаходи, промислові зразки, товарні знаки, корисні моделі тощо;
  - в) раціоналізаторські пропозиції, гудвіл, ноу-хау, комерційні таємниці.
7. Дозвіл на використання нематеріального ресурсу протягом певного часу за обумовлену винагороду називають...
  - а) авторським правом;
  - б) ліцензією; в) патентом;
  - г) суміжним правом.
8. Система норм, яка визначає права авторів наукових публікацій, художніх творів, програмного забезпечення та їх взаємовідносини з іншими особами:

- а) авторські права;
- б) ліцензія;
- в) патент;
- г) суміжні права.

9. Виданий державним органом документ, який надає фізичній чи юридичній особі виключне право використовувати зазначене технічне вирішення проблеми:

- а) суміжне право;
- б) ліцензія;
- в) патент;
- г) авторське право;
- д) свідоцтво на винахід.

10. Винаходом називається:

- а) позначене суттєвою новизною економічне чи технічне вирішення завдання у будь-якій галузі народного господарства;
- б) позначене суттєвою новизною вирішення технічного завдання у будь-якій галузі народного господарства, яке дає позитивний ефект;
- в) позначене несуттєвою новизною вирішення технічного завдання у будь-якій галузі народного господарства.

11. Товарними знаками вважаються:

- а) оригінальні позначення, які не мають правового захисту та значення для виділення даного товару серед інших подібних товарів;
- б) оригінальні позначення, які мають правовий захист та призначені для виділення даного товару серед інших подібних товарів;
- в) економічні позначення, які приносять велику популярність як окремому товару, так і підприємству в цілому.

12. Що таке гудвіл?

- а) нематеріальний актив, вартість якого визначається, як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю як цілісного майнового комплексу, яка виникає внаслідок використання найкращих управлінських прийомів, методів, домінуючої позиції на ринку товарів (робіт, послуг), нових технологій тощо;
- б) ціна підприємства, зумовлена добрим іменем, діловими зв'язками, що забезпечують йому певний прибуток або іншу користь протягом тривалого періоду;
- в) ділова репутація підприємства в конкурентному ринковому середовищі.

13. Які з наведених категорій не визнаються нематеріальним активом?

- а) наукові дослідження;
- б) об'єкти інтелектуальної власності;
- в) довгострокові майнові права;
- г) гудвіл;
- д) підготовка і перепідготовка кадрів;
- є) реклама та просування продукції на ринку;
- є) підвищення ділової репутації та іміджу підприємства.

14. Визначити вид виробничих запасів:

- а) запас, створений на період, що дорівнює половині інтервалу між суміжними поставками матеріальних ресурсів;
- б) запас, створений на період відхилення фактичних строків поставки від передбачених договором;
- в) запас, створений на період від укладання договору або оплати рахунку постачальника до прибуття вантажу на склад підприємства;
- г) запас, створений на період часу, необхідного для приймання та складування матеріальних ресурсів.

15. Які з нижчезазначених елементів входять до складу оборотних коштів підприємства та чи підлягають вони нормуванню?

- а) виробничі запаси;
- б) вкладення в цінні папери;
- в) незавершене виробництво (напівфабрикати);
- г) грошові кошти на розрахунковому рахунку;
- д) кредиторська заборгованість;
- е) відвантажена продукція;
- є) кошти, спрямовані на формування статутного фонду дочірніх підприємств;
- ж) витрати майбутніх періодів;
- з) дебіторська заборгованість.

16. На підставі методики розрахунку визначити вид показника ефективності використання оборотних коштів:

- а) відношення вартості реалізованої продукції до середніх залишків оборотних коштів у відповідному періоді;
- б) відношення середніх залишків оборотних коштів до вартості реалізованої продукції за відповідний період;
- в) відношення тривалості календарного періоду до кількості оборотів.

Практична робота №9 ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ

Задача 1. Визначити термін окупності капітальних вкладень, якщо внаслідок освоєння коштів на суму 10500 тис. грн., одержано додатково 1 312 тис. грн.

Розв'язання

1. **Термін окупності капітальних вкладень:**

$$T_{ок} = \frac{\Delta KB}{\Delta Пр} = \frac{10\,500}{1\,312} = 8 \text{ років}$$

ΔKB – приріст капітальних вкладень, грн.;

$\Delta Пр$ – приріст прибутку за рахунок додаткових капітальних вкладень, грн.

Задача 2. Визначити і проаналізувати рівень прибутковості підприємства, якщо сукупний обсяг інвестицій у підприємство склав 3,6 млн. грн., прибуток від реалізації – 850 тис. грн., позареалізаційний прибуток – 240 тис. грн.. Сума капіталу підприємства становить 4,5 млн. грн.

Сума податків становить 320 тис. грн., відсоток за державними облігаціями – 11%, а відсоткова ставка за довгостроковими кредитами – 16%. Середньогалузевий рівень прибутковості становить – 20,4%

Розв'язання

1. Прибутковість інвестицій у підприємство

$$Pr_I = \frac{Pr_{\text{ч}}}{I} = \frac{850 + 240 - 320}{3600} \times 100\% = 21,3\%$$

Pr_ч – чистий прибуток підприємства, грн.;

I – загальний обсяг інвестицій у підприємство, грн.

Рівень прибутковості інвестицій є досить високим. Порівняння прибутковості даних інвестицій з їх доходністю при альтернативному використанні капіталу (наприклад, купівля державних облігацій, які дають 11% прибутку) свідчить на користь інвестування у підприємство.

Якщо порівняти рівень прибутковості з аналогічними показниками по галузі (20,4%), то прибутковість вкладень в дане підприємство на 0,9% (21,3-20,4) є вищою, ніж в середньому по галузі.

2. Прибутковість активів підприємства:

$$Pr_{AP} = \frac{Pr_{\text{ч}}}{AP} = \frac{770}{4500} \times 100\% = 17,1\%$$

Pr_ч – чистий прибуток підприємства, грн.;

AP – вартість активів підприємства, грн..

Розрахований коефіцієнт прибутковості активів підприємства є на 1,1% (17,1-16) вищим, ніж відсоткова ставка по довгостроковим кредитам.

Задача 3. Визначити термін окупності всього обсягу капітальних вкладень і додаткових капіталовкладень у виробництво продукції підвищеної якості.

Таблиця 1. Вихідні дані для оцінки ефективності капітальних вкладень у ПП «Зоряне»

Показники	Базовий варіант	Новий варіант
Собівартість одиниці продукції, грн.	12	11
Оптова ціна одиниці продукції, грн.	14	14
Річний обсяг виробництва, ц.	6000	6000
Сукупні капітальні вкладення, тис. грн.	20	34

Розв'язання

Термін окупності капітальних вкладень:

$$T_{\text{ок}} = \frac{\Delta KB}{\Delta Пр}$$

ΔKB – приріст капітальних вкладень, грн.;

ΔПр – приріст прибутку за рахунок додаткових капітальних вкладень, грн.

1. Прибуток за базовим та новим варіантом технологій за рік

$$Pr = (C - S) \times OB$$

Pr = прибуток від реалізації продукції, грн.

Ц – ціна реалізації одиниці продукції, грн.

С – собівартість виробництва одиниці продукції, грн.

ОВ – річний обсяг виробництва продукції, ц.

1.1. Прибуток за базовим варіантом: $(14 - 12) \times 6000 = 12\ 000$ грн.

1.2. Прибуток за новим варіантом: $(14 - 11) \times 6000 = 18\ 000$ грн.

2. Приріст прибутку за рахунок додаткових капітальних вкладень:

$$\Delta \text{Пр} = \text{Пр}_Н - \text{Пр}_Б = 18000 - 12000 = 6000 \text{ грн.}$$

Пр_Н - прибуток за новим варіантом технології, грн.

Пр_Б - прибуток за базовим варіантом технології, грн.

Тоді термін окупності додаткових капітальних вкладень дорівнюватиме:

$$T_{\text{ок}} = \frac{34\ 000 - 20\ 000}{6000} = 2,3 \text{ роки}$$

3. Термін окупності сукупного обсягу капітальних вкладень за новим варіантом технології, років

$$T_{\text{окН}} = \frac{КВ_Н}{\text{Пр}_Н} = \frac{34\ 000}{18000} = 1,9 \text{ роки}$$

Задача 4. Підприємство розглядає три варіанти коштів у виробництво.

Таблиця 1. Вихідні дані для оцінки капітальних вкладень ПП «Зоряне»

Показники	Проект А	Проект Б	Проект В
Початкові інвестиції, тис. грн..	350	380	340
Доходи:			
1-й рік	120	130	110
2-й рік	90	110	95
3-й рік	75	85	80
4-й рік	85	80	90
5-й рік	80	70	65

Визначити, який проект для підприємства найбільш вигідний, при ставці дисконту 9%.

Розв'язання

1. Чиста дисконтована вартість проекту:

$$\text{ЧДВ} = \text{ТДВ}(\text{Д}_n) - I_B$$

ТДВ (Д_n) – теперішня дисконтова на вартість доходів від інвестицій за n років, грн.

I_B – вихідні (початкові) інвестиції, грн.

2. Теперішня дисконтована вартість:

$$\text{ТДВ}(\text{Д}_n) = \sum_{i=1}^n \frac{D_i}{(1+0,09)^i} \times K_{D_i}$$

D_i – дохід від реалізації інвестицій за і-ий рік, грн..

K_{D_i} – коефіцієнт дисконтування за і-ий рік

3. Коефіцієнт дисконтування розраховується:

$$K_d =$$

i – ставка дисконту НБУ

n – рік, за який здійснюються розрахунки

$$K_{d1} = 1 \div (1 + 0,09)^1 = 0,9174$$

$$K_{d2} = 1 \div (1 + 0,09)^2 = 0,8417$$

$$K_{d3} = 1 \div (1 + 0,09)^3 = 0,7722$$

$$K_{d4} = 1 \div (1 + 0,09)^4 = 0,7084$$

$$K_{d5} = 1 \div (1 + 0,09)^5 = 0,6499$$

Чиста дисконтова на вартість для об'єкта А:

$$ЧДВ_A = 120 \times 0,9174 + 90 \times 0,8417 + 75 \times 0,7722 + 85 \times 0,7084 + 80 \times 0,6499 - 350 = 5962 \text{ грн.}$$

$$ЧДВ_B = 130 \times 0,9174 + 110 \times 0,8417 + 85 \times 0,7722 + 80 \times 0,7084 + 70 \times 0,6499 - 380 = -349 \text{ грн.}$$

$$ЧДВ_C = 110 \times 0,9174 + 95 \times 0,8417 + 80 \times 0,7722 + 90 \times 0,7084 + 65 \times 0,6499 - 340 = 8651 \text{ грн.}$$

Проект В більш вигідний, ніж А та Б, оскільки він передбачає отримання більшої теперішньої вартості у розмірі 8 651 грн.

Вирішіть тестові завдання

1. Дайте вірне визначення чистих інвестицій підприємства:

а) сума чистих інвестицій підприємства визначається шляхом зменшення розміру валових інвестицій підприємства на суму амортизаційних відрахувань;

б) сума чистих інвестицій підприємства визначається у вигляді різниці між сумою амортизаційних відрахувань і сумою валових інвестицій підприємства;

в) сума чистих інвестицій підприємства визначається шляхом зменшення амортизаційних відрахувань на суму інвестиційного проекту.

2. Які фактори безпосередньо впливають на розмір інвестиційного прибутку?

а) рівень рентабельності підприємства; ступінь безпеки інвестиційної діяльності в регіоні; демографічна характеристика регіона;

б) мінімальна норма прибутку на вкладений капітал; щорічний обсяг капітальних вкладень; тривалість інвестиційного процесу;

в) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури в регіоні; рівень середньогалузевої рентабельності; рівень загальноекономічного розвитку регіону.

3. Які фактори опосередковано впливають на розмір інвестиційного прибутку?

а) темпи інфляції, рівень інвестиційного ризику, рівень ліквідності інвестицій;

б) кількість розпочатих будов на початок планового періоду; рівень конкуренції; рівень галузевих інвестиційних ризиків;

в) обсяг капітальних вкладень за минулий рік; питома вага незавершеного виробництва в загальній сумі капітальних вкладень; рівень загальноекономічного розвитку регіону.

4. Інвестиції являють собою...

а) вкладення капіталу у всіх його формах з метою отримання доходу в майбутньому або поточному періоді;

б) переміщення капіталу з одних активів в інші, ефективніші активи;

в) вартість грошових коштів, спрямованих на формування активів підприємства.

5. Назвіть основні методи оцінки ефективності реальних інвестиційних проектів...

а) період окупності; індекс рентабельності; індекс дохідності;

б) коефіцієнт інвестування; коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів; коефіцієнт фінансової незалежності;

в) коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт інвестування; коефіцієнт маневрування власними коштами.

6. Назвіть основні методи оцінки ефективності реальних інвестиційних проектів...

а) коефіцієнт ділової активності; коефіцієнт заборгованості; коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами;

б) чистий приведений дохід; внутрішня ставка дохідності; індекс рентабельності;

в) коефіцієнт співвідношення ціни продукції та її собівартості; коефіцієнт ліквідності; коефіцієнт фінансової залежності.

7. Назвіть основні форми реального інвестування...

а) спрямування чистого прибутку на розвиток виробництва; вкладення капіталу в оборотні активи підприємства; вкладення капіталу на соціальний розвиток підприємства;

б) вкладення капіталу у статутні фонди спільних підприємств; вкладення капіталу на депозитні рахунки; вкладення капіталу в придбання цінних паперів;

в) переведення дебіторської заборгованості у грошові кошти; реінвестування чистого прибутку; придбання цінних паперів.

8. Назвіть основні форми фінансового інвестування:

а) вкладення капіталу на депозитні рахунки; вкладення капіталу на придбання основних засобів; реінвестування чистого прибутку;

б) реінвестування чистого прибутку; вкладення капіталу на соціальний розвиток підприємства; вкладення капіталу в оборотні активи підприємства;

в) вкладення капіталу в придбання цінних паперів; вкладення капіталу в статутні фонди спільних підприємств; вкладення капіталу на депозитні рахунки.

Практична робота №10

ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА ТА СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Задача 1

Підприємець займається виробничою діяльністю. За минулий рік результати діяльності підприємця характеризуються такими показниками: постійні витрати - 500 тис. грн., змінні витрати - 10% від обсягу реалізації продукції за рік, обсяг реалізації продукції - 600 тис. грн.

На наступний рік прогнозується зменшення попиту на вироби, тобто зменшення обсягу реалізації на 9%. Постійні витрати при цьому не зміняться. Потрібно оцінити величину можливих збитків підприємця у наступному році.

Задача 2

Визначити точку беззбитковості фірми, якщо відомо, що постійні витрати складають 15000 грн., змінні витрати – 45 грн. на одиницю продукції, а ціна, за якою фірма її продає вища на 25% від змінних витрат. (Визначити в гривнях та штуках).

Задача 3

Визначити поріг беззбитковості фірми, котра продала 23000 шт. своєї продукції за ціною 11 грн. Якщо фірма продасть своєї продукції на 110000 грн. то її витрати будуть дорівнювати доходам.

Задача 4

Фірма планує отримати 19000 грн. прибутку, продаючи свої товари за ціною 17 грн. Постійні витрати, пов'язані із виробництвом товару складають 3000 грн., а змінні 11 грн./шт. Визначити кількість товарів, яку необхідно фірмі продати.

Задача 5

Визначити середню собівартість виробу, якщо змінні витрати на одиницю продукції складають 71 грн., а змінні витрати – 12000 грн. Планують виготовити 120 шт. товару.

Задача 6

Визначити виробничу собівартість виробу, якщо норма сталі на 1 виріб – 25 кг, ціна тонни сталі 700 грн. Відходи становлять 2,5 кг, і реалізуються за ціною 120 грн. за тонну. Основна заробітна плата виробничих робітників на одну деталь – 7,42 грн., додаткова заробітна плата – 10 %. Відрахування на соціальне страхування та фонд зайнятості – 37,5 %, ВУЕО – 240 %, ЦВ – 160 %, ЗГ – 180 %.

Задача 7

У механічному цеху було виготовлено 1200 кришок, 1860 циліндрів, 2400 валів. Основна зарплата на виготовлення однієї кришки – 35 грн., циліндра – 24 грн., вала – 18 грн. Визначити суму цехових витрат, які необхідно включити в собівартість кожної деталі, якщо загальна їх сума становить 324 600 грн.

Задача 8

На виготовлення приладу витрачається матеріалів на суму 960 грн., покупних напівфабрикатів на 182 грн., вартість реалізованих відходів 205 грн. Основна зарплата складає 280 грн., ЦВ – 180 %, ВУЕО – 210 %. Сума загальногосподарських витрат 180 тис. грн., а сума основної заробітної плати основних робітників цехів підприємства 120 тис. грн. Позавиробничі витрати – 2 %, прибуток – 20 %. Визначити оптову ціну виробу.

Задача 9

Визначити суму цехових витрат, які мають включити в собівартість шестерні, якщо відомо, що сума цехових витрат – 50 тис. грн., основна заробітна плата основних робітників цеху – 20 тис. грн. За діючим технологічним процесом, основна заробітна плата за виготовлення деталі становить 2,8 грн.

Задача 10

Визначити відсоток загальнозаводських витрат, якщо відомо, що сума їх складає 40 тис. грн., а величина основної заробітної плати основних робітників становить 50 тис. грн.

Задача 11

Визначити виробничу і повну собівартість виробу А, якщо загальнозаводські витрати складають 80 % основної заробітної плати виробничих робітників. Позавиробничі витрати – 3 %. Випуск деталей становить 100 тис. шт., цехова собівартість випуску – 90 тис. грн., основна заробітна плата виробничих робітників становить 36 000 грн.

Задача 12

Визначити виробничу собівартість валу, якщо трудомісткість його виготовлення 12,3 год., середня тарифна ставка 1,5 грн. Норма витрат сталі на один вал 50 кг. Ціна 1 тонни сталі – 720 грн.; відходи становлять 2,5 кг і реалізуються за ціною 110 грн. за тону. Цехові витрати становлять 270 %, загальнозаводські – 90 %.

Задача 13

Визначити повну собівартість пристосування для зварювання, якщо затрати на матеріал – 82,6 грн., на покупні напівфабрикати – 105 грн. Основна заробітна плата виробничих робітників однієї штуки за операціями розмітки 1,67 грн., різки – 1,45 грн., згинання – 0,62 грн., складання – 2,94

грн., зварювання – 1,32 грн. Витрати на утримання та експлуатацію обладнання – 1,41 грн./шт. Цехові витрати становлять 80 %, загальногосподарські – 60 %, позавиробничі витрати – 5 %.

Задача 14

Визначити фактичний і плановий рівні витрат на 1 грн. товарної продукції, а також процент його зміни, якщо план випуску продукції А - 1200 т/рік, а продукції Б - 500 т/рік при собівартості продукції А - 15 тис. грн./т, а продукції Б - 8 млн. грн./т. Фактично випуск продукції збільшено на 20%, а її собівартість знижено на 6%. Оптова ціна продукції А - 18 тис. грн./т, а продукції Б - 10,3 тис. грн./т.

Вирішити тестові завдання

1. Які з перелічених статей калькуляції включаються у виробничу собівартість:

- а) сировина та матеріали;
- б) невиробничі витрати;
- в) загальноцехові витрати;
- г) витрати на утримання та експлуатацію устаткування;
- д) інші виробничі витрати;
- е) відрахування на соціальне страхування;
- є) основна заробітна плата виробничих робітників.

2. Призначення класифікації затрат на виробництво за економічними елементами затрат:

- а) розрахунок собівартості одиниці окремого виду продукції;
- б) основа для складання кошторису затрат на виробництво;
- в) розрахунок затрат на матеріали;
- г) визначення затрат на заробітну плату;
- д) встановлення ціни виробу.

3. До групи затрат за економічними елементами відносяться затрати на:

- а) паливо та енергію на технологічні цілі;
- б) основну заробітну плату виробничих працівників;
- в) амортизацію основних фондів;
- г) витрати на підготовку та освоєння виробництва;
- д) додаткову заробітну плату виробничих працівників.

4. До групи затрат за статтями калькуляції входять затрати на:

- а) сировину та основні матеріали;
- б) оплату праці;
- в) амортизацію основних виробничих фондів;
- г) паливо та енергію на технологічні цілі;
- д) допоміжні матеріали.

5. До затрат на управління та організацію виробництва в собівартості продукції відносять:

- а) прямі;
- б) непрямі;

- в) змінні;
  - г) постійні;
  - д) обслуговування обладнання.
6. Цехова собівартість продукції включає в себе затрати:
- а) цеху на виконання технологічних операцій;
  - б) підприємства на виробництво даного виду продукції;
  - в) цеху на управління виробництвом;
  - г) цеху на виконання технологічних операцій та управління.
7. Виробнича собівартість продукції включає затрати:
- а) цеху на виробництво даного виду продукції;
  - б) цехову собівартість і загальнозаводські витрати;
  - в) на виробництво і збут продукції;
  - г) на технологічну собівартість;
  - д) на комерційну собівартість.
8. На зниження собівартості продукції впливають внутрішньовиробничі техніко-економічні фактори:
- а) покращання використання природних ресурсів;
  - б) підвищення технічного рівня виробництва;
  - в) покращання структури продукції, що випускається;
  - г) зміна складу та якості природної сировини;
  - д) зміна розміщення виробництва.

Практична робота №11 ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА

Задача 1. Валовий збір зернових культур у підприємстві – 70 тис. ц, у тому числі продано за контрактом – 30 тис. ц, на ринку – 5 тис. ц, працівникам – 2 тис.ц, насіння – 5 тис.ц, на відгодівлю худобі – 28 тис.ц. Визначити товарність зернових культур.

Розв’язання.

Товарність зернових культур:

$$P_{T_3} = \frac{OP_3}{OB_3} \times 100\%$$

OP₃ – обсяг реалізації зернових культур, ц;

OB₃ – обсяг виробництва зернових культур, ц

$$P_{T_3} = \frac{30 + 5 + 2}{70} \times 100\% = 52,9\%$$

Задача 2. У підприємстві надій молока становить 40 тис. ц, у тому числі продано молокозаводу – 32 тис.ц, на ринку – 3 тис. ц, їдальні – 1 тис.ц, працівникам підприємства – 1 тис.ц, на випій телятам та іншим видам тварин – 3 тис.ц. Визначити товарність молока.

Розв'язання.

Товарність молока:

$$P_{T_3} = \frac{OP_M}{OB_M} \times 100\%$$

OP_з – обсяг реалізації молока, ц;OB_з – обсяг виробництва молока, ц

$$P_{T_3} = \frac{32 + 3 + 1 + 1}{40} \times 100\% = 92,5\%$$

Задача 3. Визначити вартість валової продукції та собівартість продукції, якщо вартість уречевленої праці – 400 тис. грн., заробітна плата – 200 тис. грн., прибуток – 200 тис. грн.

Розв'язання.

1. Валова продукція:

$$ВП = МВ + ЗП + Пр$$

МВ – матеріальні витрати, грн.

ЗП – заробітна плата, грн.

Пр – прибуток, грн.

$$ВП = 400 + 200 + 200 = 800 \text{ тис. грн.}$$

2. Собівартість:

$$С = МВ + ЗП$$

МВ – матеріальні витрати, грн.

ЗП – заробітна плата, грн.

$$С = 400 + 200 = 600 \text{ тис. грн.}$$

Задача 4. Матеріальні витрати на виробництво продукції складають 6140 грн, і мають 125% окупності валовою продукцією. Визначити валову і чисту продукцію.

Розв'язання.

1. Валова продукція:

$$ВП = \frac{МВ \times ОК}{100}$$

МВ – матеріальні витрати на виробництво продукції, грн.,

ОК – окупність витрат валовою продукцією, %

$$ВП = \frac{6140 \times 125}{100} = 7675 \text{ грн.}$$

2. Чиста продукція:

$$ЧП = ВП - МВ$$

ВП – валова продукція підприємства, грн.;

МВ – матеріальні витрати на виробництво продукції, грн.

$$ЧП = 7675 - 6140 = 1535 \text{ грн.}$$

Задача 5.

Визначити прибуток підприємства від реалізації 160 тис. виробів та їх оптову ціну, якщо цехова собівартість виробу — 630 грн./шт., з яких 18% припадає на заробітну плату основних робітників. Відомо, що загальнозаводські витрати на підприємстві становлять 80%, позавиробничі витрати — 3%, а рентабельність виробу в галузі встановлена на рівні 14%.

Задача 6.

Визначити розрахункову рентабельність виробництва, якщо вартість виробничих фондів підприємства дорівнює 140 млн. грн., з яких 12% прокредитовані банком. Податок на прибуток - 30%, а процент за користування кредитом банку - 10%. Обсяг товарної продукції підприємства становить 200 млн. грн. Рентабельність виробу у галузі встановлена на рівні 14%.

Задача 7

Визначити рентабельність виробу і річну суму прибутку від реалізації 8300 виробів. Виробнича собівартість виробу - 28 грн. Оптова ціна підприємства на даний виріб становить 35 грн., а процент позавиробничих витрат дорівнює 6.

Задача 8

Визначити прибуток та рентабельність виробу на кожному з трьох підприємств, що випускають радіоприймачі однакової моделі, якщо повна собівартість виробу на підприємствах: $C_1 = 320$ грн./шт., $C_2 = 350$, $C_3 = 385$ грн./шт., а річний обсяг випуску приймачів становить: $N_1 = 15$ тис. шт./ рік, $N_2 = 5$, $N_3 = 1$ тис. шт./рік. Відомо, що нормативна рентабельність виробу - 18%.

Вирішити тестові завдання

1. Витрати і прибуток збутових організацій включаються в:
  - а) оптову ціну підприємства;
  - б) оптову ціну промисловості.
2. Витрати і прибуток торговельних організацій включаються в:
  - а) закупівельну ціну;
  - б) оптову ціну підприємства;
  - в) роздрібну ціну;
  - г) відпускну ціну.
3. Під поняттям “прибуток від реалізації продукції” розуміють:
  - а) виручка, отримана від реалізації продукції;
  - б) грошовий вираз вартості товарів;
  - в) різниця між об’ємом реалізованої продукції у вартісному виразі та її собівартістю;

- г) чистий дохід підприємства;
  - д) затрати на виробництво реалізованої продукції.
4. Поняття “балансовий прибуток підприємства” включає:
- а) виручку від реалізації продукції;
  - б) грошовий вираз вартості товарів;
  - в) різницю між об’єктом реалізованої продукції в вартісному виразі та її собівартістю;
  - г) прибуток від реалізації продукції, результати від іншої реалізації, доходи від них;
  - д) позареалізаційні операції, витрати і збитки від позареалізаційних операцій;
  - е) виручку від реалізації продукції за мінусом акцизу.
5. У поняття “рентабельність підприємства” входять:
- а) прибуток, отриманий підприємством;
  - б) відносна доходність і прибутковість, що вимірюється у відсотках до затрат засобів чи капіталу;
  - в) співвідношення прибутку до середньої вартості основних фондів і оборотних коштів;
  - г) балансовий прибуток на 1 грн. реалізованої продукції;
  - д) співвідношення прибутку до ціни виробу.
6. Рентабельність продукції визначається:
- а) відношенням балансового прибутку до об’єму реалізованої продукції;
  - б) відношенням прибутку від реалізації до виручки від реалізації;
  - в) відношенням балансового прибутку до середньої вартості майна підприємства;
  - г) відношенням балансового прибутку до середньої вартості основних фондів і матеріальних оборотних засобів.
7. Рентабельність окремих видів продукції визначається:
- а) відношенням прибутку, що включається в ціну виробу, до ціни виробу;
  - б) відношенням прибутку від реалізації до виручки від реалізації;
  - в) відношенням балансового прибутку до середньої вартості майна підприємства;
  - г) відношенням балансового прибутку до середньої вартості основних фондів і матеріальних оборотних засобів.
8. Рентабельність виробничих фондів визначається:
- а) відношенням балансового прибутку до об’єму реалізованої продукції;
  - б) відношенням прибутку від реалізації до виручки від реалізації;
  - в) відношенням балансового прибутку до середньої вартості майна підприємства;
  - г) відношенням балансового прибутку до середньої вартості основних фондів і матеріальних оборотних засобів.
9. Рентабельність продажу – це:
- а) витрати на 1 грн. активів;
  - б) прибуток на 1 грн. витрат;
  - в) прибуток на 1 грн. обсягу реалізації;

г) прибуток на 1 грн. власного капіталу.

Практична робота №12 ЦІНИ ТА ЦІНОВА ПОЛІТИКА

Задача 1

Розрахувати відпускну ціну на товар А та суму акцизного збору, якщо відомо, що виробнича собівартість становить 231 грн., комерційні витрати - 69 грн., рентабельність виготовлення продукції - 1,5%, ставка акцизного збору - 25%, ПДВ - 20%.

Задача 2

Відпускна ціна підприємства 500 грн. Ставка ПДВ 20%, надбавка посередника 15%, торгівельна націнка 25%. На скільки буде дешевше товар, якщо його отримувати безпосередньо від виробника?

Задача 3

Розрахувати відпускну ціну на дитячий шоколад, якщо його виробнича собівартість становить 0,85 грн., поза виробничі витрати - 3% виробничої собівартості, рентабельність - 25, акцизний збір - 40 і ПДВ - 20%.

Задача 4

Фірма “Оріон-М” планує виробництво канцелярського приладдя, при цьому:

- умовно-змінні витрати $УЗВ = 2$ грн.;
- умовно-постійні витрати $УПВ = 1600$ грн.;
- інвестований капітал $К = 3400$ грн.;

Прогнозний продаж:

- песимістичний $O_1 = 160$ шт.;
- найбільш вірогідний $O_2 = 360$ шт.;
- Оптимістичний $O_3 = 1000$ шт.;

Визначити за песимістичним, найбільш вірогідним та оптимістичним прогнозами, у гривнях.

Задача 5

Компанія “AG” продає комплекти столового срібла. Річний попит – $Pr=1200$ комплектів, ціна одного комплекту $Цк=10$ гр. од. Витрати на замовлення – $Vз=40$ гр. од., витрати на зберігання одного комплекту – $Vзб=1$ гр. од.

Визначити оптимальний обсяг замовлення, штук комплектів, точку відновлення замовлення, штук комплектів та загальні витрати.

Задача 6

Визначити точку беззбитковості фірми, якщо відомо, що постійні витрати складають 15000 грн., змінні витрати – 45 грн. на одиницю продукції, а ціна, за якою фірма її продає вища на 25% від змінних витрат. (Визначити в гривнях та штуках).

Задача 7

Визначити поріг беззбитковості фірми, котра продала 23000 шт. своєї продукції за ціною 11 грн. Якщо фірма продасть своєї продукції на 110000 грн. то її витрати будуть дорівнювати доходам.

Задача 8

Попит на телевізори становив 250 шт. за ціною 2400 грн. Після зниженні ціни до 2000 грн. було продано 340 шт. Визначити коефіцієнт точкової еластичності.

Задача 9

Собівартість виробу — 252 грн., рентабельність — 25%, розмір акцизного збору — 385 грн., ПДВ — 20%, націнка посередника — 15% ціни виробника, а торговельна надбавка — 30% ціни посередника. Визначити роздрібну ціну.

Задача 10

Підприємство уклало договір на виробництво 1,5 тис. виробів на суму 75 тис. грн. Сума постійних витрат на виконання замовлення дорівнює 27 тис. грн., а змінні витрати на одиницю продукції — 20 грн. Визначити точку беззбитковості аналітичним та графічним методами.

Задача 11

Ціна базового двигуна — 240 грн., а його потужність 40 кВт. Виробник планує підвищити якість продукції на 25%. Визначити орієнтовну ціну нового виробу, якщо коефіцієнт гальмування дорівнює 0,9.

Задача 12

Визначити оптимальну ціну товару певної торгової марки, якщо прямі витрати на одиницю продукції складають 77 грн., а коефіцієнт націнки становить 1,8.

Задача 13

Визначити коефіцієнт цінової еластичності, якщо за певний період попит на товари зріс на 27%, а рівень цін – відповідно на 24%.

Задача 14

Визначити ціну одиниці продукції, якщо змінні витрати складають 50 грн./шт., а постійні витрати – 23000 грн. Орієнтований обсяг продажу 200 шт.

Задача 15

Якою має бути ціна одиниці продукції, якщо постійні витрати на виготовлення певного обсягу продукції складають 40000 грн., за умови, що фірма продасть своєї продукції на 10000 грн., її витрати будуть дорівнювати прибуткам. Змінні витрати складають 120 грн./шт.

Вирішити тестові завдання

1. Який вид зв'язку між ціною і попитом:
  - а) прямий;
  - б) зворотний;
  - в) зв'язку не існує.
2. Який попит щодо даних товарів володіє максимальною еластичністю за ціною:
  - а) поштові марки;
  - б) хліб;
  - в) персональні комп'ютери;
  - г) жувальна гумка.
3. Відпускна ціна виробника на підакцизний товар розраховується за формулою:
  - а) $(C + П + A) \times 1,2$;
  - б) $(C + П) \times 1,2 + A$;
  - в) $(C + П + A + ПДВ) \times 1,2$.
4. Збутова націнка на підакцизний товар має таку структуру:
  - а) $C + П$;
  - б) $C + П + A$;
  - в) $C + П + ПДВ$;
  - г) $C + П + A + ПДВ$.
5. Види реклам, які зорієнтовані на попит:
  - а) корпоративна реклама;
  - б) інформаційна реклама;
  - в) реклама переконання;
  - г) нагадувальна або підтримуюча реклама;
  - д) галузева реклама.
6. За допомогою яких засобів стимулюють споживачів:
  - а) проведення сумісної реклами;
  - б) залікові талони;
  - в) заліки за закупку;
  - г) премії;
  - д) товари, що продаються за пільговими цінами;
  - е) розповсюдження зразків;
  - є) розповсюдження купонів.
7. За допомогою яких засобів стимулюють сферу торгівлі:
  - а) товари видаються безкоштовно;
  - б) заліки дилерам за введення товару в номенклатуру.

Практична робота №13

ЯКІСТЬ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Задача 1

Підприємство планує підвищити якість продукції А. Прибуток від реалізації одиниці продукції - 2450 грн. замість 960 грн. у базовому виробі. Питомі додаткові капітальні вкладення, пов'язані з підвищенням якості продукції, дорівнюють 3400 грн.

Обчислити річний економічний ефект від виробництва продукції підвищеної якості, враховуючи, що річний обсяг продукції А - 2500 виробів, та встановити доцільність такого заходу.

Задача 2

Обчислити річний економічний ефект від виробництва мінеральних добрив підвищеної якості. Відомо, що підприємством "Аска" щороку випускатиметься 15 тис. т калійних добрив підвищеної якості. Прибуток від реалізації 1 т цих добрив становитиме 85 грн. замість 60 грн. до підвищення якості. Додаткові капіталовкладення на реалізацію заходу з підвищення якості калійних добрив дорівнюють 3 млн. грн.

Задача 3

Згідно з планом організаційно-технічних заходів з підвищення ефективності виробництва АТ "Машбуд" передбачається виготовляти новий прес з вищими показниками порівняно з пресом, що випускався підприємством до цього. Впровадження у виробництво нового преса потребує додаткових капітальних вкладень на суму 204 тис. грн. Це дасть змогу щороку виробляти 400 пресів. Валові витрати на виробництво одного преса становлять 38 тис. грн., відпускна ціна - 48 тис. грн.

Обчислити річну економію від збільшення прибутку, термін окупності та коефіцієнт економічної ефективності капіталовкладень при впровадженні у виробництво преса вищої якості, якщо відомо, що собівартість базової моделі преса - 36,8 тис. грн., ціна реалізації - 46,5 тис. грн.

Задача 4

На м'ясокомбінаті заплановано виготовити 200 тис. банок м'ясних консервів, у тому числі 70 % вищого сорту. Ціна однієї банки консервів першого сорту — 5,8 грн, вищого — на 22 % вища. Визначити коефіцієнт сортності продукції підприємства у плановому періоді й дослідити, як він змінився порівняно зі звітним періодом, якщо у звітному періоді коефіцієнт сортності становив 0,95.

Вирішити тестові завдання

1. Що таке якість продукції?

а) сукупність властивостей продукції, що зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби людини відповідно до свого призначення;

б) властивість виробу виконувати свої функції зі збереженням експлуатаційних показників у встановлених межах протягом відповідного проміжку часу;

в) властивість виробу тривалий час зберігати свою роботоздатність за тих чи тих умов експлуатації, її оцінюють двома головними показниками - строком служби і технічним ресурсом.

2. Які з перелічених показників характеризують якість продукції?

а) довговічність, унікальність, ціна;

б) надійність, ціна, універсальність;

в) надійність, довговічність та ремонтпридатність.

3. Існують такі методи оцінки рівня якості продукції:

а) диференційований;

б) комплексний;

в) органолептичний;

г) усі зазначені методи є методами оцінки рівня якості продукції.

4. Який з методів розрахунку показників якості продукції передбачає, що показники якості визначають спеціалісти лабораторій, конструкторських відділів, обчислювальних центрів тощо шляхом випробування виробів?

а) соціологічний

б) експертний;

в) традиційний.

5. У чому полягає суть визначення коефіцієнта конкурентоспроможності продукції?

а) у визначенні рівня технічних параметрів продукції;

б) у визначенні рівня економічних параметрів продукції;

в) жодна відповідь не є правильною;

г) у визначенні технічних та економічних параметрів продукції.

6. Який підхід до визначення конкурентоспроможності продукції передбачає, що конкурентоспроможність підприємства вища там, де краще організовано виробництво, збут, управління фінансами і таке інше.

а) функціональний підхід;

б) структурний підхід.

7. Визначення і застосування єдиних правил з метою упорядкування діяльності у певній галузі – це:

а) внутрішньовиробничий технічний контроль;

б) сертифікація;

в) стандартизація.

8. Державний нагляд за якістю здійснює:

а) податкова служба;

б) Державний комітет України зі стандартизації, метрології та сертифікації;

в) Кабінет Міністрів України.

Практична робота №14 ЕКОНОМІЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

Задача 1

Визначення місткості ринку методом сумування первинного, повторного й додаткового продажу.

Відомо, що 30 % покупців заміняють побутовий прилад тривалого використання через 2 роки, 50 % – через 3 роки й решта покупців – через 4 роки. Додаткові покупки на даному ринку не практикуються. Починаючи з 2005 р. первинний попит складався наступним чином, шт.: 2005 р. – 12000, 2006 р. – 25 000, 2007 р. – 50 000, 2008 р. – 80 000, 2009 р. – 140 000. Розрахувати місткість ринку в 2009 р.

Задача 2

Підприємство "Ольга", виробник солоних ласощів (чіпси, солоне і сирне печиво та ін.), продало в 2009 р. продукції на 700 тис. грн, на ринку солоних ласощів за той самий період конкуренти продали товарів на суму 5000 тис. грн (обсяг продажу найпотужнішого з конкурентів 1050 тис грн).

Представники служби маркетингу підприємства "Ольга" після ринкових досліджень виявили, що при використанні активної маркетингової програми місткість ринку в 2010 р. можна збільшити до 8500 тис. грн.

Яку частку ринку солоних ласощів захопило підприємство "Ольга" в 2009 р.?

Знайдіть відносну частку ринку підприємства стосовно основного конкурента в 2009 р.

Наскільки вже використано маркетинговий потенціал продажу солоних ласощів?

Задача 3

Львівська кондитерська фабрика "Світоч" планує вийти з новою маркою карамелі на певний географічний регіон.

Визначте місткість ринку для товару в цьому географічному регіоні, якщо відомі такі дані:

- Чисельність населення даного регіону $n = 28\,700$ осіб.
- Середньомісячний дохід на душу населення $D = 1200$ грн/особу.
- Питома вага коштів, що їх витрачають з отриманого доходу на продукти харчування, $K_1 = 32\%$.
- Питома вага коштів, що їх витрачають на кондитерські вироби, $K_2 = 5\%$, із суми, яку описує коефіцієнт K_1 .
- Питома вага коштів, що їх витрачають на цукерки, $K_3 = 47\%$, із суми, яка визначається коефіцієнтом K_2 .

- Питома вага коштів, що їх витрачають на карамельні цукерки, $K_4 = 25\%$, із суми, яку визначає коефіцієнт K_3 .

Задача 4

Підприємство має річний чистий прибуток 1,2 млн. грн., кількість випущених акцій - 10 млн. шт. Велика компанія має річний чистий прибуток 60 млн. грн., а кількість випущених нею акцій – 50 млн. шт. Вартість активів малої фірми – 8 млн. грн. Велика компанія і мала фірма конкурують на ринку, впроваджуючи аналогічний інноваційний продукт.

Визначити, чи доцільно великій компанії поглинути малу фірму, якщо середньозважена депозитна ставка комерційних банків складає 10%.

Задача 5

Високотехнологічна фармацевтична компанія Genetech розробила препарат, призначений для лікування тромбів, під назвою ТРА, який знімає серцеві напади. Застосування ТРА зберігає людям життя, скорочує перебування в лікарні й поліпшує роботу серцево-судинної системи. Початкова ціна препарату становила 2 200 дол. за упаковку. Поясніть, який метод ціноутворення використовувала компанія? Чи еластичний попит на ці ліки?

Задача 6

Підприємство "Електрон" випускає мікрокалькулятори. Асортимент їх обмежений. Ціни достатньо високі, що дозволяє заводу покрити всі витрати й отримати бажаний прибуток. Проте останнім часом обсяги продажу й прибутки почали знижуватися. З огляду на це підприємство провело дослідження ринку з метою з'ясування причин такої ситуації. Виявилось, що споживачі відмовляються придбавати вироби за високими цінами, вони хотіли б також бачити різноманітнішим асортимент мікрокалькуляторів, розрахованих на різні групи споживачів. Яку концепцію маркетингу можна запропонувати для цього підприємства?

Задача 7

Підприємство посідає провідне положення на ринку щодо випуску й реалізації побутового посуду, виготовленого з нових сплавів. Дані товари є новинкою. Конкурентів практично немає. Вироби користуються високим попитом споживачів. Яку концепцію маркетингу можна запропонувати для цього підприємства?

Задача 8

Видавництво "Схід" випускає ілюстровану продукцію (календарі, плакати та ін.), розраховану на масового споживача. Воно займає 20 % частки ринку. Поряд з даним видавництвом на цьому ринку діють два достатньо потужних конкуренти, що випускають аналогічну продукцію. Їх частки на ринку

становлять відповідно 35 і 45 %. При цьому якість товарів краща, ніж у видавництва "Схід".

Завдання:

- Яка політика цін може бути обрана в кожному окремому випадку?
- Яка мета ціноутворення доцільна?
- Яку роль у цих ситуаціях може відіграти стратегія ціноутворення "зняття вершків", "ціни проникнення", "цінові лінії".

Задача 9

Уявіть, що ви отримали у спадок автостанцію для мийки машин з величиною постійних витрат 20 тис. грн на рік, і змінних витрат – 3 грн за одну вимиту машину. Припустимо, що водії готові платити 6 грн за вимиту машину. Визначте межу беззбитковості заданої ціни.

Задача 10

Провідна марка освіжувача повітря коштує 2,5 дол. (флакон 150 мл). Конкурент вивів на ринок схожий освіжувач за ціною 1,99 дол. за флакон 300 мл, який і став маркою № 1. Поясніть психологічні аспекти даної стратегії ціноутворення.

Задача 11

Підприємство "Елегант" виробляє в широкому асортименті чоловічі костюми, розраховані на масового споживача, і реалізує їх у фірмовому магазині. Але на традиційному ринку, де воно діє, з'явився більш сильний конкурент. Вивчивши ситуацію, "Елегант" ставить завдання вийти на нові географічні ринки. При цьому підприємство віддає перевагу продажу там своєї продукції великими партіями.

Оберіть канали розподілу й обґрунтуйте їх вибір.

Визначте, які, на вашу думку, проблеми можуть виникнути в каналах розподілу.

Запропонуйте заходи щодо стимулювання учасників каналів розподілу

Задача 12

Підприємство "Будмашина" налагодило виробництво нового промислового обладнання для невеликих підприємств щодо випуску будматеріалів з місцевої сировини (лісу, каменю, піску тощо). "Будмашина" хоче налагодити зв'язки з якомога більшою кількістю таких підприємств у різних регіонах країни, багато з яких ще невідомі на ринку.

Оберіть канали розподілу й обґрунтуйте їх вибір.

Визначте, які, на вашу думку, проблеми можуть виникнути в каналах розподілу.

Запропонуйте заходи щодо стимулювання учасників каналів розподілу

Задача 13

Нафтопереробний комбінат налагодив виробництво різних марок бензину. 30 % випущеної продукції він планує продавати місцевим власникам авто (у даній області). 50 % – комбінат планує спрямовувати у більш віддалені області, а 20 % передбачає відправляти за кордон.

Оберіть канали розподілу й обґрунтуйте їх вибір. Визначте, які, на вашу думку, проблеми можуть виникнути в каналах розподілу. Запропонуйте заходи щодо стимулювання учасників каналів розподілу.

Практична робота №15 УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Задача 1. Оцінка економічних меж діяльності підприємства

Дирекція підприємства, що випускає продукцію К, бажає отримати оцінку економічних меж діяльності свого підприємства у плановому періоді.

Інформація для розрахунків:

- середній обсяг випуску продукції К - 10000 штук;
- ціна одиниці продукції - 560 грн;
- постійні витрати 1250000 грн;
- змінні витрати на одиницю продукції - 290 грн;
- капітал підприємства - 1500000 грн;
- амортизаційні відрахування становлять 10% від суми постійних витрат;
- середньогалузева норма рентабельності капіталу-21%; ставка податку на прибуток - 25%.

Задача 2. Визначення та діагностика вартісних показників виробництва

За показниками фінансово-економічної звітності ЗАТ «Текстиль» за два роки визначити обсяги і структуру товарної та чистої продукції підприємства. Проаналізувати динаміку обсягів та структури товарної й чистої продукції підприємства. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 1

Показники	1-й рік	2-й рік
Випуск тканини у натуральному вимірі, тис. метрів:		
Продукція А	940	955
Продукція Б	420	450
Продукція В	760	710
Відпускні ціни, грн.:		
Продукція А	30	32
Продукція Б	45	47
Продукція В	25	28
Обсяг напівфабрикатів власного виробництва для	3900	3800

подальшої реалізації, тис. грн.		
Виробничі послуги, тис. грн.	5600	6000
Вартість сировини та матеріалів, використаних на виробництво річного обсягу продукції		
Продукція А	11000	11500
Продукція Б	7500	8200
Продукція В	6500	6800
Інші матеріальні та прирівняні до них витрати, тис. грн.	12000	14000
Амортизація, тис. грн.	2300	2880

Задача 3. Визначення та аналіз динаміки вартісних показників виробництва та реалізації продукції підприємства

За показниками фінансово-економічної звітності товариства з обмеженою відповідальністю «ПРОМПОСТАЧ» за два роки визначити обсяги товарної, валової та реалізованої продукції підприємства. Проаналізувати динаміку вартісних показників виробництва та реалізації продукції. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 1

Вартісні показники операційної діяльності підприємства

Показники	1-й рік	2-й рік
Випуск продукції у натуральному вимірі:		
Продукція А	640	655
Продукція Б	420	510
Відпускні ціни на продукцію, грн. :		
Продукція А	350	355
Продукція Б	240	260
Обсяг напівфабрикатів власного виробництва для подальшої реалізації іншим юридичним особам, тис. грн.	390	300
Виручка від надання транспортних послуг, тис. грн.	560	600
Обсяг незавершеного виробництва, тис. грн.:		
на початок періоду	150	90
на кінець періоду	90	80
Залишки готової нереалізованої продукції на складах підприємства, тис. грн. :		
На початок періоду:		
Продукція А	12	15
Продукція Б	20	24
На кінець періоду:		
Продукція А	18	21
Продукція Б	15	18

Задача 4. Обґрунтування необхідного обсягу виробництва продукції підприємства

У звітному році підприємство реалізувало 200 тис. виробів, при цьому залишки готової продукції на кінець цього року очікуються в розмірі 6 тис. виробів.

Визначити необхідний обсяг виробництва продукції у плановому році, якщо очікується зростання обсягів реалізації на 10%, норма запасів готової продукції становить 13 днів реалізації. Підприємство працює 260 днів.

Задача 5. Розрахунок рівня виконання планового завдання виробництва продукції щодо обсягу та асортименті

Розрахувати виконання прогнозного завдання щодо виробництва готової продукції за асортиментом та обсягом. Оцінити втрати (або додаткові надходження) від зміни асортименту готової продукції підприємства.

Таблиця 1

Виріб	Обсяг виробництва готової продукції, тис. шт.		Ціна одиниці виробу, грн.
	прогноз	факт	
А	280	305	10
Б	635	628	60
В	165	127	80
Г	90	98	30
Д	–	30	5

Вирішити тестові завдання

1. До головних проблем в стратегічному управлінні підприємства, що стоять перед менеджерами, не відносяться:

- а) несприятливі умови зовнішнього середовища;
- б) недоліки у внутрішньому середовищі підприємства;
- в) відсутність перспективного бачення;
- г) високі темпи інфляції в країні базування.

2. Проблемою №1 для любого підприємства, що діє в умовах ринку, є:

- а) знищення конкурентів;
- б) виживання и забезпечення безперервного розвитку;
- в) задоволення запитів споживачів;
- г) робота на “межі фола “ у правовому полі.

3. Відповідно до закону, сформованого Р. Ешбі, система управління повинна мати в своєму арсеналі:

а) більшу різноманітність реакцій, ніж можливу їх кількість і складність, що відбуваються в середовищі;

б) не меншу різноманітність реакцій, ніж можливу їх кількість і складність, що відбуваються в середовищі;

в) однакову кількість реакцій і їх кількість та складність, що відбуваються в середовищі;

4. Таксономія – це наука про класифікації:

- а) стратегій підприємства;
- б) зовнішніх загроз;
- в) об'єктів, явищ;
- г) внутрішнього середовища підприємства;
- д) результатів моніторингу.

5. Стратегічне управління – це управління в соціально-економічних системах, в котрих виділяється три сторони:

- а) модульна; елементна; процесна;
- б) елементна; корпоративна; активна;
- в) блочна; функціональна; процесна;
- г) комплексна; процесна; модульна;
- д) функціональна; процесна; елементна.

6. Логічна модель механізму стратегічного управління, як правило, може бути представлена в вигляді моделі:

- а) одновимірної;
- б) двовимірної;
- в) трьохвимірної;
- г) чотирьохвимірної;
- д) більш складної.

7. Виділіть характеристики, що відображаються на осях при побудованні моделі механізму стратегічного управління:

- а) аналіз ситуації і виявленні проблем; види стратегій, що функціонують на підприємстві; контроль і оцінка результатів;
- б) елементи механізму управління; етапи процесу управління; види діяльності, що виконуються на підприємстві;
- в) планування діяльності по досягненню цілей; види діяльності, що виконуються на підприємстві;
- г) етапи процесу управління; аналіз ситуації і виявлення проблем.
- д) контроль і оцінка досягнутих результатів;
- е) види діяльності, що виконуються на підприємстві;

8. Підприємство з точки зору стратегічного управління є системою:

- а) закритою;
- б) комплексною;
- в) відкритою;
- г) однопродуктовою;
- д) багатоланковою;
- е) взаємопов'язаною;
- ж) детермінованою;
- з) вірна відповідь в), г), ж).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 № 552-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>
3. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 № 1602-ІІІ : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
4. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
5. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
6. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-ІІІ : станом на 16 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
7. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-ІІІ : станом на 26 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
8. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-ІV : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
9. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
10. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-ІV : станом на 8 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
11. Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 № 698-ІІІ : станом на 11 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> Економіка підприємства: підручник / В. В. Козик, О. Ю. Ємельянов, О. Я. Загорецька [та ін.]. Львів : Новий Світ-2000, 2025. 278 с.
12. Балацький О. Ф., Теліженко О. М. Економічний потенціал підприємства : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2025. 724 с.
13. Горбач Л. М., Котляров В. О. Економіка підприємства : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2024. 620 с.
14. Економіка і бізнес: підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.
15. Економіка підприємства : навчальний посібник (у схемах і таблицях) / П. А. Фісуненко, Н. І. Верхоглядова, Н. О. Фісуненко ; за ред. Фісуненко П. А. Дніпро : ДДУВС, 2024. 150 с.
16. Економіка підприємства : підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми : Університетська книга, 2025. 874 с.
17. Економіка підприємства : підручник / за ред. Л. Л. Ковальської, І. В. Кривов'язюка. Київ : Кондор, 2024. 700 с.
18. Економіка підприємства : підручник. у 3 т. / за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. Харків : Іванченка І. С., 2024. Т. 1. 537 с.
19. Економіка підприємства : підручник. у 3 т. / за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко. Харків : Іванченка І. С., 2024. Т. 2. 589 с.
20. Економіка підприємства : підручник. у 3 т. / за ред. А. В. Непрана, І. Ю. Шевченко.

Харків : Іванченка І. С., 2024. Т. 3. 528 с.

21. Економіка підприємства : підручник. у 3 ч. Ч. 1 / А. А. Мазаракі, Г. В. Блакита, Г. В. Ситник та ін. ; за ред. А. А. Мазаракі. Київ : ДТЕУ, 2022. 432 с.
22. Калініченко О. В., Плотник О. Д. Економіка підприємства : практикум. Київ : Кондор, 2025. 600 с.
23. Кривов'язюк І. В. Економіка інноваційного підприємства : навчальний посібник. 3-тє вид., переробл. і доп. Суми : Університетська книга, 2021. 344 с.
24. Лисак О. І., Андрєєва Л. О., Болтянська Л. О. Економіка підприємства : навчальний посібник. Мелітополь : Люкс, 2020. 272 с.
25. Шарко М. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Радкевич О. М. Економіка підприємства : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2025. 436 с.

Навчальне видання

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Методичні рекомендації

Укладачі: **Табачкова** Ганна Вячеславівна

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 2,1

Тираж 25 прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Гергія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 29.02.2013 р.